

Politicky je snadnější reformy odkládat

Foto: E15 Michael Tomáš Zx

■ Americké, evropské i japonské firmy si stěžují, že jim Čína **neotevívá svůj trh** dostatečně rychle. Uvalením cel na čínské zboží se Donaldu Trumpovi otevírá možnost, jak to změnit. „Existuje ale **riziko**, že si americká vláda vyloží čínská protipatření tak, že nejsou **přiměřená**. Trump by pak mohl reagovat dalším zvýšením protekcionismu, což by mohlo mít **nedozírné následky**,“ říká ekonom Jan Švejnar.

Jan Stuchlík

ES Po recesi se v Česku mluvilo o nutnosti velkých reformů důchodového systému nebo zdravotnictví, aby se dlouhodobě stabilizovaly veřejné finance. Teď je ticho. Potřebujeme je ještě?

Konjunktura vytváří dojem, že vše je v pořádku. Přitom velké změny by se měly provádět právě teď, protože budou méně bolestivé než v době recese. Politická situace v Česku je ale nyní příliš nestabilní, aby tady byla ochota dělat velké reformy.

ES Co by se mělo zavést zejména?

Například zjednodušit daňový systém a vytvořit dlouhodobě fungující penzijní systém, který by nebyl založený jen na průběžném pilíři, z něhož mladí platí penze starých lidí.

ES Místo reformem se nyní řeší výše mezd. Je to v pořádku?

To má určité opodstatnění, protože mzdy v Česku jsou pořád ve srovnání s Rakouskem nebo Německem velmi nízké.

ES Je to dáno tím, že český ekonomický model je na nízkých mzdách založený?

Byl takto založený před třiceti lety na začátku transformace. Bylo třeba zajistit, že tady bude nějaká ekonomická činnost pro každého. Nízká mzda tomu pomohla.

Měli jsme tehdy obrovskou část obyvatelstva, které nemělo vysokoškolské vzdělání. Vstoupili jsme ale do světové ekonomiky, kde bylo mnohem více potřeba lidí, kteří toto vzdělání mají. Na druhou stranu jsme měli hodně lidí, kteří byli schopni fungovat jako dělníci a tech-

!! Velké změny by se měly udělat právě teď, kdy budou méně bolestivé než v době recese. Politická situace v Česku je ale nyní příliš nestabilní.

nici. Takže příliv automobilového průmyslu a takzvaných montoven byl blahodárný. Přesně pro ně jsme měli pracovní sílu. Teď o třicet let později je to už samozřejmě jiné.

ES Z průmyslu ale zazníávají hlasy, že firmy nepotřebují vysokoškoláky, ale právě dělnickou a technickou pracovní sílu do výroby jako v devadesátých letech.

Protože si průmysl zvykl, že se v Česku dá vyrábět poměrně levně. I tady si ale musíme dávat pozor, protože robotizace může postupovat poměrně rychle. To, že dnes máme výrobu náročnou

na pracovní sílu, neznamená, že to tak bude i za pár let.

Je proto třeba, aby Česko mělo více strategií založenou na kvalitě a ne na množství. Pořád se zabýváme tím, kolik budeme mít lidí na určitých školách nebo v určitých profesích, místo abychom se dívali na to, jestli chceme jít ze světa montoven do světa high-tech. To vyžaduje investice do velmi kvalitního, nikoli průměrného vzdělání.

ES Co se musí změnit, aby se prolomila přirozená snaha firem, které vyrostly na původním nízkonákladovém ekonomickém modelu, udržet status quo nebo jej měnit jen velmi pozvolna?

Tempo technologického pokroku a zvýšená kvalita vzdělání jsou jeden faktor. Obrovskou roli může sehrát také právě výše mezd. Představte si, jak by ekonomika fungovala, kdyby úroveň mezd byla o dvacet až třicet procent vyšší. Spousta nadnárodních firem by se vůbec nehnula, protože pro ně je to jen nežádoucí přerozdělení zisku, který by byl stále vysoký. Pak by byly podniky, které by zjistily, že za tak vysokou cenu tolik lidí nepotřebují. Zmírnil by se tím i problém nedostatku pracovních sil.

ES Je tedy tlak odborů na růst mezd správný?

V mnoha případech naprosto správný a zdůvodňuje to i jejich existenci. Zvyšování mezd je jeden z nástrojů pro změny v ekonomice.

ES Americká vláda nedávno Evropě vzkázala, že má měsíc na to, aby se s USA dohodla na uvolnění obchodu a přešla tak uvalení ocelářských cel. Dokážou se během měsíce obě strany na něčem zásadním dohodnout?

Je v tom vidět rys Donalda Trumpa jít a rychle vyjednávat. Je obchodník a otevírá se mu určitá možnost. Na druhou stranu mnozí v Americe říkají, že u vyjednávacího stolu už sedí roky. Všichni dobře znají všechny detaily. Jako u jiných vyjednávání se nejvíce kompromisů urodí těsně před koncem. V tomto smyslu je ten měsíc určen pro konečnou dohodu, protože neexistuje informační problém, že by někdo něco nevěděl. Jde čistě o to, kdo co povolí a kdo co za co vymění.

Trump tvrdí, jak USA trpí tím, že mají s celým světem ve vzájemném obchodě schodek. Je to pro americkou ekonomiku tak velký problém?

Ne. Spousta lidí má utkvělou představu, že jejich země by měla mít obchodní přebytek. Neuvědomují si, že když má někdo přebytek, někdo jiný musí mít deficit.

Dřív se obchodní schodek sám postupně vyřešil přes pohyb měnového kurzu. Po liberalizaci kapitálových toků vazba mezi obchodem a kurzem zeslábla. Nyní je možné, aby země měla určitou dobu jak deficit v obchodu, tak silnou měnu. Pořád ale platí, že země, která má slabou měnu, má často obchodní přebytek. Příkladem je Německo, kterému pomáhá euro. To je slabší, než by byla samostatná německá měna.

Už před nějakými patnácti lety se řešilo, že USA mají dlouhodobě obchodní i rozpočtový deficit. Způsobilo to jejich ekonomice nějaké škody?

Tehdejší úvahy byly možná přehnané. Je důležité si uvědomit, že Spojené státy si půjčují a obchodují v dolarech. Jakýkoliv deficit nebo dluh nakonec splácejí v dolarech. Když je dolar méně hodnotný, trátí na tom věřitel. Pro Američany to velký význam nemá. To je obrovský rozdíl proti menším zemím, jejichž měna v krizi prudce oslabila, zatímco závazky zůstaly v cizí měně a staly se tak velmi drahými.

Proč se dosud nepotvrdily předpovědi z doby finanční krize, že dolar ztratí výsadní postavení světové transakční a rezervní měny?

Neobjevila se žádná jiná měna, která by byla tak atraktivní, aby dolar nahradila. Americký dolar, americká vláda a politika americké centrální banky jsou pořád viděny jako ty nejbezpečnější ve světě.

Příkladem bylo, když před několika lety americký dluh začal dosahovat úrovně, kdy Kongres musel zvýšit strop pro zadlužení. Do poslední chvíle se ale nebyl schopný dohodnout. Šéfka Mezinárodního měnového fondu Christine Lagardeová vydala komuniké, že celosvětový systém je kvůli tomu v ohrožení. A kam se v této situaci

stěhoval veškerý kapitál? Do amerických dluhopisů. Do země, kde byl původ takového rizika, se stěhoval kapitál jako do bezpečného přístavu.

Trump se velmi rád stěhuje do Německa kvůli jeho obchodnímu přebytku. Ten byl považován i za jednu z příčin krize v eurozóně. Ohrožuje pořád stabilitu eurozóny?

Americká administrativa už za Obamy považovala Německo a šířeji i severní Evropu za oblast, která destabilizuje eurozónu více než kdokoli jiný. Zatímco Čína má obchodní přebytek řádově tři sta miliard dolarů, tak severní Evropa ještě o dvě stě miliard více. Čili hráč, který na světovém poli vyčnívá více, je Německo, potažmo severní Evropa.

Co to znamená pro eurozónu?

Platí totéž, co se zdůrazňuje u Číny. Že by Německo stejně jako Čína mělo zvednout míru domácí spotřeby, a tím i poptávku po zboží z dovozu.

Německo má ale už čtvrtý rok po sobě rozpočtový přebytek, což domácí spotřebu brzdí.

Němci razi názor, že všechny země by měly mít minimálně vyrovnaný rozpočet. Tudíž ekonomické problémy země na jih od Německa jsou jejich strukturální problémy. Kdyby se chovali jako Němci, tak takové problémy mít nebudou.

Takže za těch devět let od krize se v eurozóně nic

podstatného z makroekonomického pohledu nezměnílo?

Podnikly se kroky ke koordinaci rozpočtů, je snaha o zřízení bankovní unie. Existuje stabilizační fond ESM a uvažuje se o založení Evropského měnového fondu. Eurozóna teď roste, takže je snadnější některé problémy udržet pod kontrolou. Na druhou stranu právě teď by mělo nastat období reform. Ať už je to reforma bankovního sektoru v Itálii, nebo pracovního trhu. Politicky je ale snadnější nutné reformy odkládat.

Co se týče Číny, Trump mluvil o větší ochraně amerického trhu před dovozem v předvolební kampani. Jak to hodnotíte?

Jedna rovina je populistická, kdy se Trump snažil oslovovat skupinu obyvatel, která se cítí poškozená především dovozem levných věcí z Číny.

Druhá rovina je zásadnější. Americké firmy, ale platí to i o těch evropských, japonských nebo jihokorejských, ztrácejí trpělivost s Čínou. Ta chrání svůj trh a své výrobce způsobem, který je neobvyklý pro země na středním a vyšším stupni ekonomického rozvoje. Podnikatelům se zdá, že se Čína otevírá příliš pomalu a že jim příliš komplikuje podnikání. V Trumpově politice vidíme vyvrcholení těchto dvou tendencí.

Trump již dříve oznámil, že uvalí cla na čínské zboží v hodnotě 60 miliard dolarů. Odpoví na ně Čína více

než oznámením o zavedení cla na 128 výrobků z USA? Číňané se snaží, aby se tento spor nevyhrotil. Nicméně existuje riziko, že si americká vláda vyloží čínská protipatření tak, že nejsou přiměřená. Trump je velmi dynamický člověk, který střílí od pasu. Mohl by proto reagovat dalším zvýšením protekcionismu. Při velké eskalaci formou oko za oko to může mít nebezpečné následky.

USA už za Obamy považovaly Německo a šířeji i severní Evropu za oblast, která destabilizuje eurozónu více než kdokoli jiný.

krachovaly, nebo by potřebovaly záchranná opatření či dotace od vlády. To je ale těžko slučitelné s dohodami, které má Čína v rámci Světové obchodní organizace.

Doplatily by na ostřejší konkurenci uvnitř Číny i soukromé firmy?

Některé ano. Není třeba jasné, jak by si vedly čínské vládkové lodí v digitálních odvětvích. Těžko říct, jestli by si třeba firma Alibaba vedla stejně dobře i v případě, že by v Číně mohl volně působit Facebook a další.

Pokud by čínská vláda otevřela trh a musela kvůli tomu restrukturalizovat velké státní firmy, mohly by o práci přijít miliony lidí. Může tak velký sociální otřes riskovat?

Proto postupuje velice obezřetně. V mnoha případech se jí to vyplatilo. Všechny země včetně Česka, když prováděly transformaci z centrálně plánované na tržní ekonomiku, si prošly prudkou recesí. Čína ne. Číňané tenkrát nařídili státním podnikům, že musejí dodávat další rok stejné množství týchž výrobků jako o rok dříve. Ale cokoli vyrobí navíc, mohou prodávat na volném trhu. Zajistili tím, že nemůže vzniknout recese, protože výroba jela jako o rok dříve. Zároveň ale dali podnět k obrovskému rozvoji tržního hospodářství. [Vice E15.cz](#)

Jan Švejnar (65)

Vystudoval ekonomii na Cornell University a následně získal doktorát na Princetonské univerzitě ve Spojených státech. Poté přednášel ekonomii postupně na Cernolově, Pittsburské a Michiganské univerzitě, od roku 2012 působí na Kolumbijské univerzitě v New Yorku. V roce 1991 založil na Karlově univerzitě Centrum pro ekonomický výzkum a doktorské studium (CERGE), kde dodnes působí jako předseda výkonného a dozorčího výboru a hostující profesor. Je také ředitelem think tanku IDEA. V roce 2008 neúspěšně kandidoval na českého prezidenta.

